
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

A DNSZSZ HELYZETE ÉS SZEREPE JUGOSZLÁVIA ÉRVÉNYBEN LÉVŐ POLITIKAI RENDSZERÉBEN

REHÁK LÁSZLÓ

A polgároknak az a joga, hogy érdekeik és szükségleteik kifejezésére és kielégítésére szervezeteket alakítsanak, ma már általánosan az emberi jogok lényeges része. A nemzetközi jogi és politikai okmányok, valamint az országok alkotmányai e jog kereteit szélesebben vagy szűkebben szabják meg, de mint lényegeset kívánatosnak tartják és szabályozzák is. Jugoszlávia politikai rendszere az érvényben levő alkotmányos rendelkezésekkel és meghagyásokkal biztosítja a polgárok szervezkedési jogát és lehetőségeit. Legáltalánosabban társadalmi szervezetekről beszélnek alkotmányos rendszerünket megszabó szövegeink. A kifejezés két alapvetően különböző szervezetcsoporthoz jelöl. Az egyiket a társadalmi-politikai szervezetek képezik, a másikat a gyakran egyesületeknek és egyesületeknek is nevezett, az emberek legkülönbözőbb tevékenységét (sport, kultúra, szaktevékenység, tudományos tevékenység, hobby stb.) felölő szervezetek. A politikai rendszer kialakításában és működtetésében az utóbbiak is fontosak, de a politikai rendszer szempontjából e társadalmi-politikai szervezeteknek minőségileg más a jelentőségük.

Szocialista öngazgatási politikai rendszerünkben öt társadalmi-politikai szervezetről beszélünk. Minden egyes szervezetnek megvan a maga sajátossága, de ezen túlmenően is figyelmet érdemlő különbségek láthatók meg közöttük.

Öt társadalmi-politikai szervezetről azért indokolt beszélni, mert mind az ötnek politikai jellegű szerepe van Jugoszlávia politikai rendszerének megvalósításában. Ilyen értelemben a JKSZ is a társadalmi-politikai szervezetek közé sorolható. Más szempontból viszont a JKSZ-t politikai szervezetnek tartjuk, míg a többi négyet társadalmi-politikai szervezetnek, azzal, hogy az utóbbi négy közül a Szocialista Szövetség mint általános és átfogó társadalmi-politikai szervezet kiválik, míg a további szervezetek tagságának külön feltételeknek kell eleget tennie, ugyanakkor pedig, sajátos módon, a DNSZSZ-nek is részei.

A Kommunista Szövetség politikai szervezet, és mint a munkásosztály élcsapata a politikai párt jellegzetességeivel is rendelkezik. A munkásosztály osztályszövetségeseivel megvalósítja a proletariátus diktatúráját, és társadalmunkat az osztály nélküli társadalom kiépítése felé irányítja. A JKSZ politikaipárt-jellegét megőrzi mindaddig, amíg a proletárdiktatúra konkrét megjelenési formája, a közvetlen öngazgatású demokrácia a kommunista társadalomba nem torkollik. Az osztály nélküli társadalomban semmilyen demokráciáról és uralmi rendszerről nem beszélünk majd, tárgyaltanná válik tehát az élcsapatjellegű politikai szervezet megléte is. Mindaddig a munkásosztály élcsapatának történelmileg lényeges politikai szerepe lesz. Ez a szerep dinamikus, állandóan változó, és hangsúlyos vagy kevésbé hangsúlyos formában politikai jelleggel bír, minthogy a szocialista társadalmnak is osztályjellege van.

A többi társadalmi-politikai szervezetnek a múltban sem volt és a jövőben sem lesz ilyen értelemben vett politikaipárt-jellege. Ezért csak meghatározott értelemben beszélünk öt társadalmi-politikai szervezetről, szem előtt tartva a JKSZ és a többi, a szó szoros értelmében vett, társadalmi-politikai szervezet közötti jelentős arculatbeli és tartalmi különbségeket, annak ellenére, hogy mind az öt szervezetnek van politikai jellegű szerepe. Szerepük politikai rendszerünk megvalósításában lényeges ugyan, de hatásuk nem merül ki a politika területén, még akkor sem, ha tudjuk, hogy a politikai rendszer továbbfejlesztő új alkotmányos rendszer részletesen intézményesíti politikai szerepüket és jelenlétüket. Valójában a termelési viszonyok terén végbemenő meghatározó jelentőségű változások mellett, a társadalmi-politikai szervezetek révén megy végbe a politikai rendszer fokozatos társadalmasításának folyamata.

De a négy tulajdonképpeni társadalmi-politikai szervezetnek is sajátos arculata van. Hangsúlyozottan közös vonásuk, hogy mindnek jelentős politikai, tehát osztályjellegű szerepe van, de tömegesen kapcsolódnak a társadalom szerkezetébe, és nincs pártpolitikai jellegük. Ezzel kapcsolatban Edvard Kardelj elvtárs a JKSZ KB Elnöksége 1977. június 13-ai 30. ülésén a következőket fejtette ki: „... Ebből következik, hogy társadalmi-politikai szervezeteink nem lehetnek és nem kell, hogy választói testületek legyenek a hatalmi harc érdekében, mint ahogy a politikai pártok a parlamentáris rendszerekben, hanem a dolgozók és polgárok érdekszerveződésének sajátos formái azokon a területeken, ahol ezek az érdekek kifejezésre jutnak az eszmeiség, a politika, a tudomány, az általános társadalmi érdekek formájában. Ezt a szerepüket elkerülhetetlenül vállalniuk kell...”

A társadalmi-politikai szervezetek a maguk módján állandóan kifejezésre juttatták a munkásosztály és más dolgozó osztályok osztályszövetségének széles és átfogó voltát. A társadalmi-politikai szervezetek szervezeti keretet adtak a nagy tömegeket tömörítő osztályszövetség számára. Ez a szerep vár rájuk a jövőben is, a közvetlen öngazgatású de-

mokrácia fejlesztésében, a megvalósuló proletárdiktatúra konkrét politikai rendszerének fejlesztésében. A társadalmi-politikai szervezetek szerepének megvalósításában kifejezésre jut a JKSZ élcapatijellege. De régóta kiemelt körülmény, hogy a JKSZ-nek mint forradalmi szervezetnek és tagságának tevékenysége nélkül politikai rendszerünkben a Szocialista Szövetség és a többi társadalmi-politikai szervezet sem lehet valóban haladó és nem töltheti be a társadalmi átalakulásban nélkülözhetetlen szerepét.

A múltbeli fejlődés ismerete szükséges a Szocialista Szövetség mai szerepének megismeréséhez. Ezúttal azonban a fejlődés durva vázlatát sem nyújthatjuk. Csak megjegyezzük, hogy a fejlődés története 1936-ból követhető és ebben a JKP osztályszövetséget meghirdető politikája nyilvánul meg. A tőkés Jugoszláviában az antifasiszta népfront létrehozása szorosan összefügg Tito elvtársnak a JKP élére kerülésével.

A múltra vonatkozóan csak két alapvető megállapítást hangsúlyozunk. A néfrontból alakult Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége sajátos szervezeti keretet nyújtott a munkás-paraszt osztályszövetség számára. A proletariátus élcapatjának vezetésével a többi dolgozó is ehhez a szervezethez kapcsolódott. Az osztályszövetség kérdése stratégiai fontosságú volt mind a forradalmi harc előkészítésében, mind a népfelszabadító háború, mind pedig a háborút követő forradalmi fejlődés idején.

A másik megállapítás a Szocialista Szövetség döntő fontosságára utal a szocialista öngazgatású közvetlen demokrácia politikai rendszerének megvalósításában. Erre vonatkozóan mondta Tito elvtárs a Szocialista Szövetség elnevezést javasolva az Egységes Népfront, illetve a JDNSZSZ 1953 februárjában megtartott IV. kongresszusát megnyitó beszédében:

„A Jugoszláv Népfront népeink történelmének legsorsdöntőbb korszakában jött létre és fejlődött. A háború előtti, háború alatti és háború utáni események bebizonyították, hogy nagy történelmi szerepe van vívmányaink elérésében, egész valóságunkban. A Jugoszláv Kommunista Párt helyes irányvonalát követve, a népfront volt az a szervezett tényező, amely már a háború elején lehetővé tette minden becsületes hazafi összefogását a megszállók és az árulók elleni harcban... A példátlan nehézségek és szenvedések leküzdése a felszabadító harc során, valamint győzelmünk a megszállók s az áruló reakció felett, amely már évekkal a hazánk elleni támadás előtt nyíltan a fasiszta rendszer felé közeledett, csak azért volt lehetséges, mert a Jugoszláv Kommunista Párt a haladó szellemű emberek olyan politikai egyesülésére támaszkodott, mint amilyen a népfront volt.” (Josip Broz Tito: *Beszédek és cikkek*, 8. kötet, Forum Könyvkiadó, Novi Sad, 1964, 22—23. oldal.)

Tito elvtárs 1974 májusában a JKSZ X. kongresszusán a Szocialista Szövetségnek politikai rendszerünk továbbfejlesztésében betöltött szerepéről jövőbe látóan állapíthatta meg többek között, hogy:

„Politikai rendszerünk szilárdsága és hatékonysága legnagyobb mér-

tékben a társadalmi-politikai szervezetek eredményes munkájától és attól függ, mennyire képesek demokratikus módon összefonódni és közösen munkálkodni társadalmi fejlődésünk időszerű feladatainak építő szándékú megvilágításában és végrehajtásában. Ebben két dolog lényeges: először, mindezeknek a szervezeteknek a Szocialista Szövetségben mint a szocialista erőknél a Kommunista Szövetség vezetete frontján és mint az öngazgatók legnépesebb politikai szervezetén belüli eszmei-politikai és akcióegysége, s másodsor, minden ilyen szervezetnek a maga működési területén való akcióindítási önállósága." (A JKSZ Tizedik Kongresszusa, Dokumentumok; Forum, Újvidék, 1974, 51. old.)

A Szocialista Szövetség munkamódszerét és belső osztálytartalmát részben érintő változások lényege, hogy az utóbbi években nemcsak a dolgozók legtömegesebb, sokmilliószervezete, hanem tudatos szocialista erők „frontja” is együtta. Persze, ez a vonása nem mondható teljesen újnak. Egy időben a társadalmi-politikai szervezetek és néhány nagy fontosságú társadalmi szervezet teljes tagságát iktatták a DNSZSZ statútumába. Ezt a rendelkezést a hatvanas években törölték, de továbbra is jelen volt az a törekvés — a szövetségi és más vezetőségekben a Szocialista Szövetség keretén belül meg is valósult —, hogy a társadalmi-politikai szervezetek és a JKSZ képviselői külön fejték ki álláspontjukat az őket különösen érintő kérdésekben, és ilyen esetben ezek az álláspontok nagyobb fajsúllyal voltak jelen a vélemények és a mögöttük álló részérdekerek összehangolásakor. A küldöttrendszer is elsőnek a Szocialista Szövetség szervezeteiben a vezetőségek megalakulásakor alkalmazták, már a hatvanas évek legvégén, jóval az 1974-es alkotmányos rendelkezések előtt. A Szocialista Szövetség szervezeteiben a többi társadalmi-politikai szervezet és a JKSZ is a küldöttrendszer útján, delegátusaival képviselteti magát.

Természetesen ezek csak az első lépések, és a hivatalos felmérések sem tartják elegendőnek az elvégzett munkát. 1977 végén, a Szövetségi Értekezlet főtitkáranak bejelentése szerint, egy újabb elemző és bíráló értékelést végeztek el a JDNSZSZ szervezeteiben, azzal a céllal, hogy megállapítsák, mennyire valósul meg a Szocialista Szövetség gyakorlatában a „szervezetek szervezete” elv.

De ugyanakkor ma sem időszerűtlen a Szocialista Szövetség tömegességének kérdése. A tömegesség ma is egyik döntő fontosságú értéke a szervezetnek. A meglévő és továbbra is biztosított tömegesség mellett nagyobb hangsúllyal kerül előtérbe az a követelmény, hogy, önállóságukat és saját felelős tevékenységüket nem csökkentve, a Szakszervezet, az Ifjúsági Szervezet és a Harcos Szövetség a maga egyediségében is jelen legyen a Szocialista Szövetség egészében és tevékenységében, ne csak a vezetőségekben. A Kommunista Szövetség sajátos módon, élcsapatként jelentkezik a Szocialista Szövetségben, így integrálódva az egész társadalommal és valósítva meg vezető forradalmi feladatát.

Alkotmányos rendelkezéseink a Szocialista Szövetséget mint a „szocialista öngazgatási rendszerben a társadalmi-politikai tevékenység legszélesebb alapját” határozzák meg. (Szövetségi Alkotmány, Bevezető rész — Alapelvek VIII. pont, 3. bekezdés) Mivel a DNSZSZ a „legszélesebb alapja” az öngazgatásnak, és mert az öngazgatásra való jog elidegeníthetetlen joga minden polgárnak, a Szövetség sokféle tevékenységében a polgárok részvétele külön fontosságot kap. Politikai rendszerünkben a Szocialista Szövetség politikai tevékenységében való részvétel olyan polgár számára is biztosított, aki nem tagja a DNSZSZ szervezetének. Az a polgár, aki nem kérte beiratkozását, vagy akit hibái miatt nem iktatott, esetleg kizárt tagságából a Szocialista Szövetség, öngazgatói alkotmányos joga alapján részt vehet az alapszervezet és a Szocialista Szövetség tevékenységi formáiban. Természetesen, az ilyen esetek csak kivételesen fordulnak elő, és nem jellemzik a mai helyzetet. A Szocialista Szövetség szocialista irányú eltökéltsége és tevékenységi irányvétele határozott, de nem kizárólagos. A Szocialista Szövetség tevékenysége során alakul ki ennek a tömeges szervezetnek az állásfoglalása az öntudatos szocialista erők és a szocialista társadalmi tudat szervezett erőinek tevételes közreműködése alapján. Ilyen értelemben képezi a DNSZSZ „a szocialista öngazgatási rendszerben a társadalmi-politikai tevékenység legszélesebb alapját”.

A Szocialista Szövetség azoknak a dolgozóknak és polgároknak önkéntes és demokratikus szövetségeként határozza meg önmagát, akik társadalmunk szocialista átalakítása céljából a szervezett szocialista társadalmi erők egységes frontján tömörültek.

A népfront tapasztalataiból kiindulva a DNSZSZ négy évtizedes fejlődése során a dolgozók és a polgárok tudatában és társadalmi gyakorlatában a demokratikusan szervezett szocialista erők frontjaként jelentkeznek, és a Kommunista Szövetséggel az élén az öngazgatáson alapuló szocialista társadalom fejlesztéséért küzd. Ezek szerint, szervezeti szempontból, mint a politikai rendszer lényeges eleme, a DNSZSZ a többpártrendszer megszüntetésének formája.

Tartalmilag a DNSZSZ szükségyszerűen jött létre, hogy felöllelje azt a sokrétű akarást, amelynek végső célja az öngazgatású társadalom kiépítése, de eközben az elképzelések eltérőek lehetnek. Így, sokmilliósságával, a DNSZSZ sokrétűbb és nem annyira egyöntetű szervezet, mint amilyen egy tömeges politikai párt. Ezért is lényeges, hogy a Szocialista Szövetség munkájában a JKSZ eszmei és politikai hatása kifejezésre jusson.

A politikai rendszer működése szempontjából még egy tartalmi mozzanat jut kifejezésre a DNSZSZ társadalmi szerepében. Ahhoz, hogy a DNSZSZ a JKSZ eszmei irányítása alatt „a demokratikusan szervezett szocialista erők frontja”-ként érvényesüljön és hogy megvalósuljon „mint

a dolgozók és polgárok önkéntes és demokratikus szövetsége”, nem elegetendő, hogy szervezeti és társadalmi keretet nyújtson a különböző érdekeknek, társadalmi célzásoknak és elképzeléseknek. A DNSZSZ az a társadalmi testület, ahol a politikai tevékenység és véleményharc során meghatározott érdekek teljes társadalmi támogatást nyernek, mások számára áthidaló megoldást keresnek. Megint más esetekben pedig a kifejezésre jutott érdekek és óhajok nem nyernek társadalmi támogatást, vagyis ellenérvekkel és más érdekekkel szembeesítve elvetik azokat.

Ily módon, társadalmi tartalma és funkciója szerint, a Szocialista Szövetség nemcsak a különféle részérdekeket fejezi ki, hanem áthidalja őket, és a maga módján érvényt szerez nekik. Ezt a politikai tevékenységet, osztályszempontból fogalmazva, az osztályharc sajátos módon való végbemeneteleként is meghatározhatjuk. Ennek a harcnak a sajátossága egyáltalán nem abban van, hogy szocialista társadalmunkban létezik osztályharc, hiszen szocialista társadalmunk, a tőkés társadalomból a kommunistába való átmeneti társadalmi alakzat lévén, osztályjellegű társadalom. Ezeket az osztályellentmondásokat, másként fogalmazva, mint „érdekek és vélemények különbségét” emlegetjük. Ezeket mi mint társadalom, mint társadalmi csoportok és egyedek sajátos módon oldjuk fel. Az osztály- vagy érdekellementmondásokat, öngazgatású szocialista társadalom lévén, leggyakrabban az érdekek hordozói oldják fel és nem a tőlünk elidegenedett, külső erőként jelentkező államhatalom vagy más, az érdekek hordozóitól idegen társadalmi erő. Politikai rendszerünknek ezért oly lényeges tulajdonsága a közvetlen szocialista demokrácia. Ezért jelent öngazgatású politikai rendszerünk számára nagy továbblépést a küldöttrendszer bevezetése, amelynek életre hívója jelentős mértékben a DNSZSZ. A szkupstinai rendszer társadalmi-politikai tanácsai révén a Szocialista Szövetség intézményesített formában épült be politikai rendszerünkbe. Vagyis a vélemények harca és az érdekek társadalmi verifikációja terén betöltött funkciójával a Szocialista Szövetség lényeges hatást gyakorol egész politikai rendszerünk működésére.

Öngazgatási politikai rendszerünk gyakorlásában a Szocialista Szövetség feladatának megvalósítása érdekében továbbra is előtérben kell, hogy maradjon a küldöttrendszer működtetése és kiépítése. Várható, hogy a cél elérése érdekében a küldöttrendszerünkben intézményesített változások történnek majd. A küldöttrendszer működésében most egy lényeges tartalmi mozzanat domborodik ki: az öngazgatási döntéshozatalnak a módja és végeredményben tartalma. Ez közvetlenül érinti és kötelezi a Szocialista Szövetséget is.

Politikai rendszerünk gyakorlásában a DNSZSZ egy ugyancsak lényeges feladata a társadalmi-politikai közösségek öngazgatási tartalmának erősítése. Bár az ilyen irányú érdeklődésnek a DNSZSZ részéről már hagyományai vannak, jelenleg ismét idősebbé vált a kérdés. Elsősorban azért, mert a helyi közösségek mint a polgárok önkezdeményező

tevékenységét érvényre juttató szerve és mint az öngazgatás közvetlen gyakorlásának egyik legfőbb tényezője iránt a DNSZSZ még nagyobb érdeklődést kíván tanúsítani. Ennek következményeként a község is jobban a Szocialista Szövetség érdeklődésébe került. A JDNSZSZ társadalmi szerepe betöltéséről szóló beszámolójában Marjan Rožič főtitkár fejtette ki, hogy: „a DNSZSZ átfogóbb tevékenysége jelentős a község öngazgatású elképzelésének megvalósulása szempontjából. Elsősorban a községben létrejövő demokratikusabb viszonyok kialakítása miatt és azért, hogy túlhaladják azokat a nézeteket, amelyek a községek magukba zárkózását szorgalmazzák, és belőle, elsősorban a hatósági végrehajtó szervekre támaszkodva, valamiféle ‚kis államot‘ szeretnének alakítani.” Ezért lényeges a DNSZSZ szempontjából a helyi közösségek fejlődésének szorgalmazásán túl a Szocialista Szövetség szervezeteinek helyes kiépítése a helyi közösségeken belül is.

Szó volt már a Szocialista Szövetség sajátos szerepéről öngazgatású szocialista politikai rendszerünk megvalósításában. Ezt a sajátosságot a küldöttrendszerrel kölcsönözte, amely viszont az öngazgatáson alapszik, és a különböző érdekek felszínre hozásában és érvényre juttatásában nyilvánul meg, de ugyanakkor megnyilvánul a különböző érdekek egy nevezőre hozásában is. Politikai rendszerünk továbbfejlesztéséről tartott bevezetőjében a JKSZ Elnöksége 30. ülésén (*Magyar Szó*, 1977. június 14., 5. oldal) a Kommunista Szövetség és a társadalmi-politikai szervezetek az öngazgatási döntéshozatalban, de egyben a jelentkező érdek-különbségek áthidalásában betöltött szerepéről és az így létrejövő egy-egyről a következőkre hívta fel a figyelmet:

„Ilyen körülmények közepette a társadalmi tudat szervezett erői elvesztik a politikai hatalommal való rendelkezésben megnyilvánult monopóliumhelyzetüket, amelyből egyébként elkerülhetetlenül következett a politikai pártokra való megoszlás, másrészt ezek az erők bizonyos sajátos öngazgatási érdekek kifejezőiként jelentkeznek. Más szóval, ezek az erők mint a társadalmi tudat tényezői részt vesznek az öngazgatási és állami döntéshozatal konkrét formáiban. Ez pedig azt jelenti, hogy a társadalom önmagába nem oszlik meg egy bizonyos általános politikai többségre és politikai kisebbségre, vagyis a hatalmon levő pártra és az ellenzékre. A dolgozók — öngazgatók — azonban a mindennapi konkrét döntéshozatalban szabadon megoszolhatnak többségre és kisebbségre, s ezek általában változnak, vagyis az öngazgatási, illetve társadalmi döntéshozatal napirendjén szereplő minden egyes kérdés kapcsán...”

Igy, a küldöttrendszer mint eszköz révén — amely külön biztosítja a közvetlenség lehetőségét a döntéshozatalban — az öngazgatású társadalmi viszonyok közepette létrejön a társadalmilag különben szükséges folyamat: az érdekek különbözőségének áthidalása, méghozzá a hatalmi kényszer háttérbe szorításával. Előtérbe kerülnek a szocialista társadalmi

tudat szervezett erői, úgyhogy az érdekek pluralitását egyeztetik, egységes nevezőre hozzák. Így a társadalmi-politikai szervezetek sem a döntés monopóliumát nem sajátítják ki maguknak, sem a hatalmi monopóliumot. Az ilyen érdekek egyeztetése, a vélemény- és akcióegység kialakítása igen bonyolult, ezért rátermettséget és egyrészt megfelelő, másrészt pedig meggyőző érvelést igényel. De az is bizonyos, hogy az így kialakult vélemény- és cselekvési egység sokkal szilárdabb, jelentősége nagyobb a szocialista társadalmi viszonyok alakítása szempontjából, mint az, amely a hatalmi kényszer gyakorlása alapján alakul ki.

Általános társadalmi funkcióik határozzák meg a JDNSZSZ részfeladatait is. Ezeket a funkciókat két okmány tartalmazza. Az egyik a Szocialista Szövetség alapokmánya (ez is két okmányra oszlik: *a Programfeladatokra és A Szocialista Szövetség Alapszabályaira* — szerbhorvát nyelven: *Programski ciljevi és Statut*), a másik viszont a *Szövetségi Alkotmány*.

Ezúttal az alkotmányos rendelkezésekről szólnánk még, tekintettel arra, hogy a lényegi kérdéseket már az is tartalmazza. A Szövetségi Alkotmány két bekezdésben (Bevezető rész, Alapelvek, VIII. pont) szól a JDNSZSZ funkcióiról. A JDNSZSZ Alkotmánya VIII. pontjának ötödik és hatodik bekezdése viszont hat kérdéscsoportba osztja a JDNSZSZ társadalmi rendszerünk szempontjából is fontos alapfeladatait. A felsorolt kérdések között szerepel többek között a társadalmi kérdések megvitatása, a politikai kezdeményezések fontossága, a vélemények egybehangolása, a politikai álláspontok és nézetek meghatározása, a káderpolitikára vonatkozó elvek meghozatala, betekintés a hatósági és közigazgatási szervek munkájába, a küldöttrendszer működésének elemzése és a választások politikai és szervezeti előkészítése.

A különböző alkotmányos rendelkezések megszabta feladatok többfeléppen kötelezik a társadalmi szervezetet. Bizonyítékkal íme az Alkotmánynak (VIII. pontjának 5. és 6. bekezdéséből) a DNSZSZ-re vonatkozó igesora, előfordulási sorrendben: megtárgyalják, egybehangolják, egybehangolják, egybehangolják, javaslatokat tesznek; megállapítják, biztosítják, biztosítják, megtárgyalják, megállapítják.

Láthatjuk tehát, hogy az alkotmányos rendelkezések igen rugalmasak, amikor a DNSZSZ feladatairól van szó. Már a megfogalmazás is előremutatón kifejezi a Szocialista Szövetség tevékenységének sokoldalúságát, változó arculatát és társadalmi szerepét. Mindez az öngazgatás erősödésével következik be. Az Alkotmány ugyanis (VIII. pont, 4. bekezdés) a Szocialista Szövetségről nem mint külön szervezetről beszél, noha kétségtelenül az is. A megfogalmazásban elkerüli a JDNSZSZ-nek mint a munkásosztálytól és a többi dolgozóktól, a polgároktól különválasztott fogalomként való emlegetését.

Alkotmányunk a Szocialista Szövetséget szervezeti egységként fogja

fel, amelyben „a dolgozó nép és a polgárok a Jugoszláv Kommunista Szövetséggel mint vezető eszmei és politikai erővel” megvalósítják az említett feladatokat. A Szövetségi Alkotmány szerint a dolgozók és a polgárok a JDNSZSZ-ben „megvalósítják a szervezett szocialista erők politikai akcióegységét” . . . , a lefektetett elvek alapján „irányítják a társadalmi fejlődést”. Tehát nem a Szocialista Szövetség, hanem a JDNSZSZ-be tömörülő dolgozók és polgárok cselekszenek az említett célokért, és küzdenek fejlődésünk szakaszainak megvalósításáért.

Alkotmányunkban az öngazgatási politikai rendszerünk megvalósítása szempontjából a Szocialista Szövetség lényeges feladatokat kapott. Ezeket most itt nem részletezhetjük.

1977 második felében vita indult, amelynek célja még világosabban meghatározni a Szocialista Szövetség és a többi társadalmi-politikai szervezet és a JKSZ szerepét és helyét politikai rendszerünkben. Edvard Kardelj elvtárs is foglalkozott a kérdéssel. A JKSZ Elnökségének készített beszámolójában többek között leszögezte: „Lehet, hogy a politikai rendszer területén kevesebb törvényre és több határozatra, azaz politikai határozatra lesz szükség, de ezeket a határozatokat nemcsak eszmei-politikai, hanem szakmai és tudományos szempontból is sokoldalúan elő kell készíteni.” (*Magyar Szó*, 1977. június 14., 7. oldal)

A küldöttrendszer beindításával a társadalmi politikai szervezetek, köztük a Szocialista Szövetség is, nemcsak politikailag felelős a szkupstinai rendszer és annak lényeges része, a delegátus-rendszer működéséért, azért, hogy a küldöttségek minél közvetlenebbül és jobban fejezzék ki a munkásosztály és a többi dolgozó valódi érdekeit. Így a küldöttrendszer — a szervezeteket küldöttségnek értelmezve — a társadalmi-politikai szervezeteket a szó szoros értelmében beépítette öngazgatású politikai rendszerünkbe.

Ahhoz, hogy a Szocialista Szövetség mint a szervezett szocialista társadalmi erők frontja kifejezésre jusson, lényeges a Kommunista Szövetség hathatós tevékenysége a Szocialista Szövetség keretein belül is. A Kommunista Szövetség tényleges működése nélkül lehetetlen elképzelni a JDNSZSZ-nek olyan haladó és forradalmi szerepét, amely a szervezet fejlődését mindig pozitív irányba terelné, úgy hogy az a dolgozók öngazgatásának legszélesebb frontja is legyen. A Szocialista Szövetség és Kommunista Szövetség között kölcsönhatás is létezik. Arról van szó, hogy maga a JKSZ képtelen lenne saját demokratizálódását tovább fejleszteni a JDNSZSZ nélkül. Ez a demokratizálódás csak azáltal lehetséges, hogy a KSZ tagsága tömeges és nyilvános politikai munkával afirmálja magát a proletariátus élcsapata tagjaként. Így alakulhatnak ki azok a fejlett viszonyok a JKSZ szervezeteiben, amelyek megfelelnek öngazgatási viszonyaink fejlettségi fokának és társadalmunk anyagi lehetőségeinek.

Ezt a kapcsolatot Dušan Petrović-Šane, a JDNSZSZ elnöke a JKSZ Elnöksége 30. ülésén — röviddel váratlan halála előtt — úgy fejezte ki, hogy „a Kommunista Szövetség olyan eszmei-politikai erőt jelent, amely nélkül a Szocialista Szövetség nem fejlődhetett volna kellőképpen és haladó irányban”, valamint hogy „a Kommunista Szövetség demokratizálódásának problémája nem oldható meg magában a pártban, hanem a Kommunista Szövetség és a dolgozók szoros kapcsolata révén”. (*Magyar Szó*, 1977. június 14., 7. old.)

A Kommunista Szövetséget mint a JDNSZSZ vezető politikai erejét vizsgálva, két gondolatra hívjuk fel az olvasó figyelmét, amelyet Edvard Kardelj elvtárs is kifejtett a JKSZ Elnökségén, az öngazgatású politikai rendszerünk kritikai vizsgálatának szentelt ülésén. Az egyik észrevétel az előzetes szabályzás által létrejövő egység demokratikusságára vonatkozik. Erről Edvard Kardelj a következőket mondja: „... a szocialista erők és a felelős társadalmi szervek gyakorlati reagálása gyakran nagyon is szubjektív és igen különböző. Emiatt úgy érzem, hogy egyidejűleg a politikai rendszer fejlesztésével dolgoznunk kell a Jugoszláv Kommunista Szövetség és szocialista társadalmunk ilyen politikájának szabatosabb meghatározásán. E politikának pedig szavatolnia kell az e téren folytatott tevékenység legmagasabb fokú egységét. Az ez irányú munkának kell szavatolnia a szocialista öngazgatás demokratikus vívmányainak továbbfejlesztését, egyszersmind pedig erősítenie kell társadalmunk demokratikus politikai rendszerét, hogy eredményesen szembehelyezkedhessen minden romboló kísérlettel.”

A másik észrevétel a Kommunista Szövetség társadalmi helyzetére és öngazgatású politikai rendszerünk viszonyára vonatkozik. Ezzel kapcsolatban két szempontot hangsúlyoz Kardelj elvtárs. Az egyik: a bürokratizmus és más konzervatív erők előtérbe kerülésének veszélye a KSZ és más szervezett szocialista erők élcsapatí szerepének elhanyagolása esetén mindennapi életünkben. A másik, kérdésként megfogalmazva: milyen értelemben jelent a KSZ álláspontja mindenkor és szükségszerűen kisebbségi álláspontot, és hogyan válhat az ilyen kisebbségi álláspont többségűvé? Ezekkel kapcsolatban Edvard Kardelj elvtárs kifejti: „Mindebben megkülönböztetett szerepet töltenek be az élcsapatbeli szocialista erők, azaz a Kommunista Szövetség és a szocialista tudat többi szervezett tényezői. Szem elől téveszteni, illetve elhanyagolni mindezen tényezők szerepét a mindennapi gyakorlatban és a szocialista öngazgatás rendszerében, valamint ennek demokratizmusában, főleg a küldöttrendszerben — azt jelenti, hogy megfosztjuk ezt a rendszert életképességétől, kompromittáljuk, és ezáltal utat nyitunk a bürokratikus, konzervatív és egyéb reakciós törekvések előtt (...) mi nem szorgalmazzuk a kisebbség uralmát, bár a Kommunista Szövetség kisebbség. Kisebbségnek is kell maradnia, mert a mi körülményeink közepette csak így válhat a társadalmi haladás élcsapatává, vagyis így mérheti fel a szocialista gyakorla-

tot teljes egészében. A párt azonban nem kényszerítheti rá saját teljeshatalmát a társadalomra. Csakis a dolgozókkal és demokratikus érdekközösségeikkel és az öngazgatási demokrácia politikai rendszerében, a küldöttrendszerben, a Dolgozó Nép Szocialista Szövetségében stb. válhat a többség vezető eszmei és politikai erejévé...”(*Magyar Szó*, 1977. június 14., 4. és 5. old.)

Edvard Kardelj elvtárs fejtegetései 1977 júniusában hangzottak el, azóta kibontakozott öngazgatású politikai rendszerünk lényeges összetevőinek kritikái elemzése, azzal a céllal, hogy intézményes változtatásokat fogantosszon társadalmunkban (pl. a választási törvények, szkupsztinai rendszerünk és küldöttrendszerünk továbbfejlesztése terén). De a társadalmi-politikai szervezetekben és külön a politikai rendszer működésében is változások következnek be.

A kritikai felmérés előreláthatólag valóban bíráló és elemző lesz, mert, ahogyan a JKSZ folyóirata, a *Szocializam* 1977. 7—8-as számának vezércikkében hangsúlyozza: nincs szó politikai rendszerünk szervezeti felépítése és intézményeinek válságáról, legalábbis alapvető intézményei válságáról nem beszélhetünk, de annál inkább azok továbbépítéséről, politikai rendszerünk kiegészítéséről. Különösen működését illetően, hogy még jobban megvalósulhasson politikai rendszerünknek a társult munka érdekeihez való még szorosabb kötődése.